

MAGYAR NYOMDÁSZAT, MAGYAR SZAKIRODALOM.

A nemzetek létjogát legjobban biztosítja az az erő, mely a nemzeties irányban, a speciális sajátosságra és eredetiségre való törekvésben nyilvánul. A német birodalom minden termékén, minden szokásán megnyilatkozik a germán typus; a művelt francia vezéről áll a maga eredetiségeivel a népcsaládok között; az olasz az ő renaissance-styljével maradandó nyomot hagyott a világ minden nemzetének művészetében és iparában. És e nemzeteknek van *általános* műveltségök, van egy talismanjuk, a mely a nemzeti génus világitó fáklyájának kalauzolása mellett keresi, kutatja a folytonos előrehaladás útját.

Ez a talisman a *nemzeti styl*, a mely lépten-nyomon észlelhető, s mintegy lelkesítő, buzdító, követésre sarkalló példa gyanánt áll népének egyedei előtt, hogy azok attól soha, egy pillanatra se tántorodjanak el; de lássák és bámulják ama csábos varázst, melyet ez a csodálatos erő rájok gyakorol.

Mi, magyarok, kik három év mulva millenniumát üljük meg annak, hogy helyet foglaltunk Európa

népei között, nem ismerjük még ezt a csábos erőt, csak a papiroson létezik számunkra a valódi nemzeti génus. De ne érjen azért vádaskodás senkit, hiszen ez nem fajunk hanyagságán múlt, hanem az idők viszályain szenvedett hajótörést. A tatárhordák pusztításai, a törökök háromszázados uralma hazánk fölött: ezek voltak az okok, a melyek a különben fajához a rajongásig ragaszkodó nemzetünket tehetetlen bénaságra kárhoztatta.

Hazánk polyglott ország, sokféle nyelvű és érzelmű népek otthona; de végre az idők meghozták azt, hogy — a mi természetes is — az uralkodó magyar faj számban, műveltségben és erőben meghaladta az absolut többséget s így most mi sem áll útjában a nemzeti irányban való haladásnak, a nemzet génusának kell kezébe venni a vezér lelkesítő szerepét.

Egy meghaladott ezredév alkonyán igen szerény kívánság ez!...

Magyar nyomdászat, magyar szakirodalom! Mily gyönyörű fogalmak ezek. Mily zengzetesen cseng fülünkbe és mily örömmel tölt el minket az a tudat, hogy e tekintetben köztünk immár némi mozgalom és fokozatos törekvés nyilvánul. Csakhogy igen sok szó fér még e kezdeményezéshez.

Mint fönnebb mondám: a nemzeteknek a nemzeties irányban való haladás adja meg a létjogot — itt még hozzá teszem — a fönmaradásra és tökéletesbedésre. Nekünk a sarkantyún, magyar nadrágon és atillán kívül még csak a puszták romantikája *volt* nemzeti, egyéb semmi. De ezek is csak *voltak*

s ma már nincsenek. Tehát mi van nekünk olyan, a mit tisztán a magunkénak mondhatunk? Van-e a szó szoros értelmében vett magyar ipar, művészet, kereskedelem? Alig. Szerettük mindig utánozni a külföldet mindenben, a mit eddig fölmutattunk. Mert ez igen kényelmes. És ha ezt tekintetbe vesszük, elmondhatjuk, hogy a mi ipari és művészeti productionk nem egyéb, mint a különféle nemzetek styljének gondatlan összekeverése.

Tudjuk azt, hogy még csak apáink is a műveltebb és előrehaladottabb külföld emlőiből szívták magukba a tudomány és művészet, ipar és kereskedelem élető nedűit; olyan volt ez reánk, mint a csecsemőre a dajka-tej: idegen szokásokat, tapasztalatokat szíva magunkba, nem birtunk annak hatása alól szabadulni. A ki Némethonba ment tudományt szerezni, annak germán volt az ízlése, gondolkozás-módja; a francia földön nevelkedő a gallok szokásait hozta be magával; az olasz a római styl alól nem bírta magát kivonni s így keletkezett a különféle stylek babyloni összezavarodása.

És mi, a fiúk és unokák, tudatára ébredtünk apáink tévedéseinek s most szeretnénk az idegen járom nyomása alól szabadulni. És hangoztatjuk boldog-boldogtalannak, hogy minket a magyar génus lehelletével ihletett: mi érvényesíteni akarjuk a magyar motívumokat.

Szép a lelkesedés és sok csodákat mívelt már — a harcmezőn; de az alkotó művészet terén szilárdabb talaj a lassú, de biztos haladás. Így vagyunk a mi iparunkkal is, a mely még csak évtizedek múltán juthat abba a helyzetbe, hogy alkotásaiban a magyaros styl kifejezésre jusson.

Ennek -- nézetem szerint -- legjobb úttörője: *a magyar nyomdászati szakirodalom*. Ne hanyagoljuk el ezt, hogy mély gyökeret verjen és legyen az teljesen *magyar*, minden idegen befolyás alól ment: akkor aztán jogosan aspirálhatunk a magyar motívumokra is.

S itt megállok egy kissé, hogy foglalkozzam azokkal, a kiktől én a magyar nyomdászat előbbrevitele érdekében minden jót várok. Szakunk tollforgató embereihez van szavam, a kiknek megadatott a tudás nagyobb mértékben, mint a nagyrészt szolgál-tató tényezőknek. Önök, a kik tudják, mi az a styl, tudják azt is, hogy milyen a magyarországi munkák kiállítása. Kezdjük csak a legegyszerűbbeken: az ujságok és művek kiállításán; itt tapasztaljuk, hogy milyen fogalomzavar uralkodik az összeállításban: az összhang vajmi ritkán érvényesül. Különösen az ujságok azok, a melyek híjával vannak minden szabálynak, nemhogy még ízlést kereshetnénk azokban; a műveken, a melyeknek előállításánál már valamivel több idővel rendelkezünk, inkább észlelhetünk a csínból egy paránykát, de szemünk rögtön észreveszi az idegen szokások megrögzött utánzását.

A táblázatos szedésben sincs meg a biztos támpont: különféle helyeken különféleké a szabályok, sok helyütt pedig a német rendszer váltakozik a franciaival s helyes, szabályos munkát vajmi ritkán találunk. Sőt az is előfordul, hogy ugyanegy üzletben készült, ugyanegy munkában három-négyféle módon történik a táblázatok összeállítása, a mi még, a laikusnak is föltűnik.

Az accidenz- és díszmunkák kiállítása, a hol a styl legjobban juthat érvényre, a legkiáltóbb bizo-

nyíték arra, hogy hazánkban a styl fogalma még csak gyermekkorát éli. Elismerem és örömmel konstatalem, hogy szép számban találhatók kivételek is, s a mi a kiállítás *bonyolultságait* és *szabályos összhangzatosságát* illeti, e kivételek teljes mértékben kiállják a versenyt a külföld e nemű termékeivel. De ez még nem elegendő, én nem tartom ezt vég-ezélnek, csak legfőlebb a kezdet kezdetének. Ezek a sokféle színben és inkább nehézkes, semmint ízléses stylben készült építmények a német és osztrák betűöntők mintakönyv-lapjainak csekély eltéréssel való visszaadása s az úgynevezett alakzatos körzetek, díszítmények rögtön azt mutatják, hogy azok germán földön, német anyagból készült nyomdai kellékekből vannak elénk állítva, — még csak a színnek vegyülete is az ó-német nyomott hangulatot árulja el. Pedig éppen a színek összeállításában kellene kifejezésre jutnia a magyar hangulatnak, mert mi nem igen lelkesühetünk a németek kedvelt, hogy úgy mondjam: altató színvegyületeért. A mi vér-mérsékletünk inkább az eleven színek összejátszásában találja meg az összhangot s vérünk szinte hevesebben lüktet, ha valahol ilyen benyomást nyerhetünk.

Különösen meg kell rónom azt az indokolatlan és minden alapot nélkülöző, ízléstelen különczködést (mert másnak nem nevezhető), hogy magyar szövegű munkákat fraktur- vagy góth-betűkkel szednek. Hisz talán már minden nyomdász tudomással bír arról, hogy még maguk a németek is kezdik kiküszöbölni a góth-betűket s a szépirodalmi és tudományos munkák nagy részét már is latin betűkkel szedetik, bizonyosságául annak, hogy ez sokkal gyor-

sabban és könnyebben olvasható, mint a németek szögletes és néha alig kitalálható betűi. Bátran állíthatom, hogy frakturból soha se lehet oly izléses és esinos munkát előállítani, mint a szépvágású és könnyen olvasható latin betűkből. De a legfőbb érv a latin betűk mellett — kivált címstedésnél — a nagy betűk (versal) használhatósága, a mely sokkal méltóságosabban lép föl, mint az egyetlen magaságú kis betű. A frakturnál ez is elesik; de elesnek a nagyon széles betűk is, a mi fölötté nagy hátrányára van az izléses összeállításnak.

Elismerem azt, hogy szakmánk jeles írói is küzdenek e bajok ellen, de mit ér az, ha az ő szavuk csak nagyon szűk körben kelt viszhangot. Azt is hiszem, hogy akadna közöttük elég, a ki még *külön könyvekben* is hajlandó volna tudását a nyilvánosság elé vinni; de a mit legbiztosabban tudok, az az, hogy ez még nálunk legfőlebb csak az ábrándok világába való kívánság, a mely a mi közönyöségünkön törik meg. Hja! Szakkönyvet írni még csak lehet, de azt ki is nyomtatni: ahhoz igen sok pénz kívántatik. Ezt pedig nem kapja meg egy szakíró sem, a ki a mi zsebünkre apellál, mert igen sokaknak közülünk a szakirodalom — Hekuba.

Nos, és a főnökök nem segíthetnének ezen?! Nézetem szerint igen, mert nekik állana leginkább érdekekben, hogy szakunkban ne legyen megállapodás, hanem haladjunk sebes léptekkel a külfölddel — *nem haróltve, hanem nemzeties irányban, hazai viszonyainkhoz alkalmazkodva.*

A főnököknek kellene támogatni a szakirodalmat és egy kis jóakarattal, anyagi áldozatok árán is, serkenteni szakunk kiválóbb művelőit a nemes versenyre.

Ott van a »Szakkör«, mely leginkább van hivatva az ilyen támogatások közvetítésére. Ha akadna néhány, ügyünkért lelkesedni tudó főnök, kik jutalmak kitűzése által serkentének szakunk hivatott íróit a munkásságra, nem hiszem, hogy — főnök-testület híján — a Kör ne tenné meg a legkészségesebben, hogy az adományozó főnök intencióinak megfelelőleg: pályázatot nyitna szakirodalmunk gazdagítása és fejlesztése érdekében magyar szellemtől áthatott marandó becsű munkákra, melyek a magyar nyomdásznak biztos irányadóul és támpontul szolgálhatnának.

Talán lesznek olyanok, a kik azt hozzák föl ezek ellenében, hogy ott van a »Szakkör«, vannak *szaklapjaink*. Tudom én ezeket igen jól s éppen ebben a tudatban tettem meg észrevételeimet. Elismerem a »Szakkör« hasznos és tevékeny munkásságát, épp úgy szaklapunk, a »Grafikai Szemle« helyes mederben mozgó irányát. De — szerintem — más hivatása van ezeknek és más az *önálló szakirodalomnak*. A Szakkör és szaklap a kisebbszerű tanulmányok és értekezések mezeje s csakis rövidebb, időnkint szükségrendő, tehát részleges dolgokat tárgyalhat, míg a külön, könyvalakban megjelenő szakmunkák részletesen foglalkozhatnak szakmánk összes tudnivalóival és nagyobb arányban fejtegethetik a maguk elé tűzött tárgyakat.

Az ilyen szakmunkák megteremtését ajánlanám én a Szakkör, de főként a főnök uraknak figyelmébe. Ajánlanám pedig úgy, hogy a főnök urak, ha mindjárt többen is együttesen, pályadíjat tűznének ki szakkönyvekre, a melyek azután a »Szakkör« pártfogósága mellett lennének közhasználatra bocsátva.

A pályadíj némi jutalom lenne az írónak a végzett munkáért, a »Szakkör« pártfogósága pedig biztosíték a mű létrehozására. A külföldön szere-száma nincs a sok szakmunkának s én azt hiszem, ezeknek megvan a haszna abban a nagy haladásban és szakfejlődöttségben, a mikkel ezek velünk szemben fölényben vannak.

Csak a maradiságot kedvelők mondhatnak ez ellen valamit, a haladás barátai azonban szívesen vennék a kezdeményező lépést, s tudom, nem egy jeles szakember állna ki a küzdőterre a babér elnyeréseért. Egy-két ilyen könyv megjelenése után jönne a többi, tisztulnának az eszmék, míg végre megtalálnók a helyes utat a különleges magyar nyomdászati stíl megkezdésére s talán valamikor nekünk is lehetne önálló, minden idegen befolyástól ment műizlésünk.

Legyen is, még pedig olyan, a mely magán hordozza fajunk jellegét, hogy első tekintetre rá lehessen ismerni a munkára, hogy ez magyar nemzeti ihlettől van áthatva és magyar kezek műve.

Mert mi nyomdászok, mint munkások, lehetünk internationalisták, de a közönség megkívánja tőlünk is a nemzeti sajátosságot, s nem szívesen veszi a nyomdászok sasos ezimereit a levélfők és névjegyeken, a mint hogy nem nézi jó szemmel az elegáns, gazdagabb kivitelű, feleziezomázott meghívók, tánczrendek, címlapok stb. idegen s nemzeti szimbólikus alakokkal díszített körzeteit. Pedig nálunk már erősen lábrakapott a nehézkes körzet-díszítés, úgyannyira, hogy néha egy-két szóból álló ezimnek araszos körzetgarmadát alkalmazunk s odarakjuk — esupa tájékoztatlanságból — a német Germaniát, a sfinxet, a porosz koronás sást, az ó-német jellegű

asszony-fejeket, a melyeket a német betűöntők ke-
esegetető és pazarul kiállított mintalapjai főnökeinkre
rátukmálnak.

A magyar stylusnak — ha lesz — nem szabad
majd e pazar körzet-ákumbákumokat kultiválni, hanem
inkább a nemes egyszerűség váljék sajátjává kicsiny
nemzetünknek. Mert hát elvégre a külföldi műveltebb
népek jobban megengedhetik maguknak az ilyen
fényűző munkát, a kiknek e fényesebb kiállításból
nagyobb hasznuk is van; nálunk azonban a nyom-
tatványoknak kevés példányban való előállítására és
a józan számítás ellene mondanak ennek.

A magyar nyomdászati styl leghatalmasabb elő-
mozdítóit lesznek a *magyar betűöntödék*, a hol az
anyagot a mi ízlésünk szerint fogják gyártani. Ilyen
még kevés van ugyan nálunk, de az idő és iparunk
tejlettsége, mely a kulturális haladással jár karöltve,
ezt is meg fogja hozni. A jövő század zenéjében
benne van már ez is, azért a magyar szakirodalom
éles kidomborítása előzze meg e korszakot, hogy a
jelenleg fönnálló és majdan keletkező betűöntödék a
mi ízlésünket — a magyar nemzeti ízlést — legye-
nek hivatva magukévé tenni és terjeszteni. És ez
eszmény után való küzdés a magyar nyomdászok
főadata, a melyet, ha elmulasztanak most, örökre a
hiú ábrándok közé sorozhatják azután a magyar
nyomdászati stylt, mert akkor a betűöntödék —
nem rendelkezvén biztos iránymutatóval — a kül-
földi kész, de kényelmes alapon folytatják tovább a
munkát és nekünk nem lesz soha saját nemzeties
stylusunk.

Pedig lenni kell; nemzetünk megizmosodása ezt
kívánja tőlünk s mi nem mondhatunk ellent a kor

követelményeinek akkor, midőn a legalsóbb rendű iparágak is a nemzeti motivumok fölhasználására és érvényesítésére törekednek.

De ne értsenek félre, nem egy-két nap munkájának tartom én ezt, a mint józan észszel ilyent nem is lehet kívánni; de az minden kétségen fölül áll, hogy nem szabad sokat késlekednünk, ha azt akarjuk, hogy legyen *magyar nyomdászat* és *magyar szakirodalom*.

Sokat lehetne még e tárgyról írni, de az »Évkönyv« szűk kerete nem arra való, hogy benne ívszámra értekezzünk, azért csak rövid vázlatban adtam elő észrevételeimet. — S minthogy az »Évkönyv« nem pillanatig tartó olvasmány, arra kérem szaktársaimat, hogy ha néha-néha kezökbe veszik e könyvet, ne feledkezzenek meg e cikkecskéről s gondolkozzanak annak tartalma fölött.

Eperjesen, 1891. szeptember hóban.

Tichy Akos.